

Література та джерела

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : методическое пособие / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1997. – 207 с.
2. Вербицкий А. А. Психологические аспекты проблемного обучения / А. Вербицкий. – М. : Знание, 1983. – 95 с.
3. Скрипник М. І. Інтерактивні методи післядипломної освіти / М. І. Скрипник // Професійний розвиток педагогічних працівників : практична андрагогіка : наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В. І. Пуцова, Л. Я. Набоки. – К. : Видавничий дім "Букрек", 2007. – С. 114–140.

Статтю посвячено проблемі використання інтерактивного навчання в системі післядипломної освіти в час проходження курсів підвищення кваліфікації соціальних педагогів. Предложено активні форми та методи навчання в час вивчення авторської програми курсу "Імідж соціального педагога", котра направлена на удосконалення рівня професійно-особистісних якостей спеціаліста соціальної сфери для подальшої професійної діяльності.

Ключевые слова: соціальний педагог, професійний імідж, професійно-особистісні якості, інтерактивні форми роботи.

The article is devoted to the problem of the use of interactive learning in post-graduate education while qualification improvement courses teaching on social pedagogy. Active forms and methods of teaching during the course of study the author's program "The image of a social pedagogue" have been proposed, which is aimed at improving the level of professional and personal qualities of social sphere specialist in the future professional activities.

Key words: social pedagogy, professional image, interactive methods and means of studying.

УДК 343.81+377.1

ЗАГАЛЬНІ ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЕРЖАВНОГО ДЕПАРТАМЕНТУ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Олло Василь Петрович
м.Одеса

У статті розглядаються загальні теоретичні питання організації діяльності професійно-технічних навчальних закладів, що знаходяться під юрисдикцією Державного департаменту України з питань виконання покарань. Встановлено загальні педагогічні аспекти, які покладені в основу організації професійно-технічної освіти засуджених. Автором проаналізовано особливості діяльності професійно-технічних навчальних закладів Управління Державного департаменту з питань виконання покарань та проведено порівняльний аналіз.

Ключові слова: засуджені, професійно-технічна освіта, пенітенціарний навчальний заклад, педагогічні засади діяльності, порівняльний аналіз.

Гострі соціально-педагогічні проблеми, які виникають в нашій державі суттєво впливають на зростання правопорушень. У випадку розкриття злочину, залежно від його важкості, суд призначає адекватне покарання, що передбачає перебування у пенітенціарних закладах. Встановлено, що активне залучення засуджених, які відбувають покарання до суспільно корисної праці, а також до навчальної діяльності у професійно-технічних навчальних закладах Державного департаменту України з питань виконання покарань суттєво впливають на процеси ре соціалізації. Вважаємо, що нині досить перспективним напрямком педагогічних досліджень є дослідження педагогічних аспектів, які присвячені поверненню у суспільне життя повноцінної особистості, яка отримала можливість шляхом адаптації та реабілітації здобути робітничу

професію та професійний досвід під час відбування покарання. Саме такий підхід є вагомим задля практичної зміни соціального статусу засуджених.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що питання пенітенціарної педагогіки беруть свій початок із напрацювань А. Макаренка. На сьогоднішній день вагома увага у наукових педагогічних колах зосереджена на вивченні теоретичних та практичних питань профілактики девіантної та делінквентної поведінки у підлітковому віці (І.Козубовська, В.Оржеховська), дослідженню напрямків виховної роботи з неповнолітніми, схильними до девіантної поведінки (Л.Завацька, І.Зверева, Г.Золотова, О.Попелишко), а також на розробку методики правового виховання (В.Головченко, І.Ковчина, М.Фіцула).

Однак варто наголосити на тому, що питання особистісного розвитку та професійного становлення засуджених у системі професійно-технічної освіти закладів виконання покарання вважаємо маловивченими. Більш ґрунтовного дослідження потребують й питання, які присвячені дослідженню практичної діяльності пенітенціарного навчального закладу професійно-технічної освіти при установах виконання покарань, що спрямовані на підвищення професійної компетентності засуджених. Зазначені аспекти були покладені в основу написання статті.

Мета статті – дослідити загальні педагогічні аспекти організації діяльності пенітенціарного навчального закладу системи професійно-технічної освіти, а також проаналізувати особливості цих навчальних структур Державного департаменту з пи-

тань виконання покарань із традиційними професійно-технічними навчальними закладами.

Насамперед зазначимо, головне завдання системи професійно-технічної освіти пов'язане із наданням суспільству послуг у галузі підготовки кадрів, передусім робітничих, а також перепідготовкою та підвищенням кваліфікації вивільнюваних робітників і незайнятого населення. Як зазначають науковці (О. Грішнова [2], Н. Ничкало [3]) нашій державі потрібні такі професійно-технічні навчальні заклади, в яких створені належні умови для розвитку та самореалізації кожної особистості, та які спрямовані на підготовку конкурентоспроможних фахівців-професіоналів. Професійно-технічна освіта повинна формувати нове покоління високо компетентних робітників, які здатні навчатися впродовж усього життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства, повною мірою втілювати в життя українську національну ідею.

На базі Державного департаменту з питань виконання покарань функціонує загальна середня та професійно-технічна освіта. Слід відзначити що, наша країна намагається виважено прогнозувати обсяги та визначати напрями професійної підготовки у навчальних закладах пенітенціарної освіти, створюючи належні умови для професійного навчання засуджених з урахуванням змін на ринку праці. Як свідчать статистичні дані сьогодні можна констатувати той факт, що частка засуджених з початковою освітою суттєво зменшилась, тоді як кількість засуджених, які мають вищу та середньоспеціальну освіту напро- тив збільшилась.

Встановлено, що діяльність навчального закладу, що належить до системи професійно-технічної освіти Державного департаменту України з питань виконання покарань безпосередньо спрямована на забезпечення потреб громадян у професійно-технічній, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до їх інтересів, здібностей, стану здоров'я. У Кримінально-виконавчому Кодексі України [1] (Глава 19, стаття 125 «Загальноосвітнє і професійно-технічне навчання засуджених до позбавлення волі») задекларовано, що провідним завданням виступає забезпечення права громадян України на професійне навчання відповідно до їх нахилів, інтересів і здібностей з метою задоволення потреб економіки країни у конкурентоспроможних робітниках. З огляду на власний педагогічний досвід можна стверджувати, що поліпшення діяльності навчальних закладів у пенітенціарних установах надало можливість суттєво збільшити показники ресоціалізації, що передбачають повернення засуджених після відбування терміну до повноцінної суспільно-корисної діяльності у галузі обраної робітничої професії.

Відповідно до діючого законодавства засудженні, які здобувають робітничу професію, мають змогу отримати подальше підвищення своєї кваліфікації та одержати вищу освіту після відбування покарань. Такий підхід, надасть можливість засудженим змінити свій власний життєвий погляд.

У цілому національна політика та політика безпеки України в галузі кримінально-виконавчої системи направлена на поліпшення адаптації громадян, що перебували в умовах позбавлення волі, повернення

їх до сучасного суспільства. Основним шляхом соціалізації громадян позбавлених волі є, перш за все, навчання під час перебування покарання на території Державної кримінальної виконавчої служби. Європейські пенітенціарні правила та зобов'язання, які узяла на себе Україна 1995 року, вступивши до Ради Європи, передбачають, що кожен пенітенціарний виправний заклад повинен прагнути до організації навчального процесу професійно-технічного навчання та виховання засуджених. На основі зазначених підходів до організації навчання у системі професійно-технічної освіти у пенітенціарних установах, після відбування покарань, слухачі навчального закладу одержують свідоцтво Державного зразка кваліфікованого робітника з певної робітничої професії у якому немає відповідної відмітки про адресу отримання атестації та мають певний висококваліфікований виробничий досвід.

Виконуючи завдання стосовно виправлення засуджених, професійно-технічне навчання одночасно вирішує й загальні завдання, що стоять перед цією системою професійно-технічної освіти. А саме воно задовольняє потреби виробництва у кваліфікованих робітниках, сприяє підвищенню ефективності праці та поліпшенню якості продукції, що виробляється на підприємствах виправної установи, після відбування покарання уможлиблює отримання на ринку праці кваліфікованих робітничих кадрів, підготовлених в системі професійно-технічної освіти, що мають певний виробничий досвід. Зазначимо, що навчальний процес забезпечують навчально-виробничі, побутові приміщення, обладнання, засоби навчання та інше майно навчального закладу, що є державною власністю і закріплюється Державним департаментом України з питань виконання покарань за навчальним закладом на праві оперативного управління.

Слід зазначити, що у системі організації професійно-технічної освіти, яка реалізується у традиційних навчальних закладах і пенітенціарних закладах є певні подібні риси (загальні педагогічні засади), а також свої конкретні особливості, які нами проаналізовані та для зручності представлені у вигляді таблиці 1.

Отже, можна констатувати, що між учнями та слухачами, які здобувають освіту у професійно-технічних навчальних закладах все ж є певні спільні риси, однак досить вагомі відмінності. Зокрема, окрім тих, що представлені у таблиці суттєво відрізняються життєві пріоритети учнів та слухачів. До прикладу, учні мають конкретні мету у житті, їм притаманна цілеспрямованість, бажання розвиватися, підвищувати рівень знань, будувати професійну кар'єру, тоді як слухачі усвідомлюють, що професійне самовизначення, здобуття робітничої професії дає їм надію виправити власну долю, позитивно впливає на реабілітацію та поліпшення адаптації після відбування покарань, є можливість працевлаштуватися після закінчення терміну відбування покарань та повернутися до суспільства повноцінним громадянином.

Наші спостереження дають підстави для констатації спільних рис, які стосуються отримання диплому. Випускникам ПТНЗ, які закінчили повний курс навчання і успішно пройшли кваліфікаційну атестацію, видаються документи встановленого зразка, а учнями, які не закінчили повного курсу навчання, але

Таблиця 1

Порівняльна характеристика діяльності навчальних закладів системи професійно-технічної освіти

Загальні аспекти функціонування	Звичайного професійно-технічного закладу освіти	Професійно-технічного закладу пенітенціарної системи
Умови прийому та зарахування	Здійснюється в порядку, встановленому правилами прийому до Державних навчальних закладів України, розробленими навчальним закладом на основі Типових правил прийому до професійно-технічних навчальних закладів України. Прийом до навчального закладу здійснюється для підготовки за ОКР «кваліфікований робітник». Зарахування проводиться шляхом конкурсного відбору та за результатами співбесіди.	Приймаються громадяни України в період відбування покарання. Прийом здійснюється для підготовки за ОКР «кваліфікований робітник», що проводиться в межах ліцензованого обсягу на основі Типових правил прийому до професійно-технічних навчальних закладів України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2006 № 441. Зарахування здійснюється на підставі особистої заяви та з урахуванням медичних і вікових показань.
Віковий ценз	Учні – це випускники загальноосвітніх навчальних закладів, середній віковий діапазон – 15-25 років	Слухачами є особи, засуджені до позбавлення волі, а саме особи віком до 25 років (11,90 %); від 25 до 35 років (61,10 %); від 35 років (27 %).
Рівень знань	Наявність базової загальної середньої освіти, або повної загальної середньої освіти. Безперервність навчального процесу.	Низький рівень знань, деякі взагалі не мали можливості у неповнолітньому віці здобути навіть базову загально середню освіту.
Загальна соціальна характеристика	Учень має родину, яка виховує в ньому свідому особистість, бажання навчатися, пізнавати нове, досягати успіхів у кар'єрі та особистому житті.	Слухачі, у переважній більшості, з асоціальних прошарків суспільства з кримінальним минулим, не мають чітких планів на майбутнє і перспективами зайняти гідне місце у суспільстві.
Мотивація на початок навчання та перспективи на майбутнє	Отримати бажану спеціальність. Подальше навчання у вищих навчальних закладах. Перспективи працевлаштування за власним вибором.	Маючи кримінальне минуле, невдалі спроби працевлаштуватися розуміє, що навчання – остання можливість реалізувати себе на ринку праці після відбування покарання.
Матеріальні можливості закладу	Учень знаходиться на державному, утриманні, матеріально йому допомагає його родина. За умови успішного навчання має змогу отримувати стипендію.	Забезпечується спецодягом та канцелярськими приладами.
Організація виробничого навчання	Проводиться на базі майстерень навчального закладу. Кількість і якість майстерень обмежується матеріальними можливостями навчального закладу та кількістю приміщень майстерень та виробничими можливостями певних промислових комунікацій.	Проводиться на базі виробничих дільниць та цехів виправної установи, обладнаних засобами виробництва, промислової санітарії, охорони праці та пожежної безпеки. Матеріальна база виробництва постійно зміцнюється, розширюється та удосконалюється керівництвом виправної установи.
Контроль за навчальним процесом	Здійснюється адміністрацією навчального закладу, батьками викладачами, майстрами виробничого навчання.	Здійснюється Державним департаментом України з питань виконання покарань через технічний відділ управління інженерного забезпечення Департаменту, а у виправній установі – начальник відділення. Відповідальність за забезпечення професійного навчання засуджених покладається на керівника виправної установи.
Заохочення	За успіхи в навчанні, оволодінні професією, активну участь у виробничій діяльності та інші досягнення учнів встановлюються такі форми морального та матеріального заохочення: подяка, грошова винагорода, грамота, почесні грамоти.	За сумлінне відношення до навчання, зразкову поведінку участь у конкурсах професійної майстерності, якісні показники у роботі адміністрація навчального закладу подає кандидатури слухачів на заохочення що сприяє умовно-достроковому звільненню, чи скороченню терміну покарання.

за результатом кваліфікаційної атестації їм присвоєно робітничу професійну кваліфікацію та особам, які пройшли курсове чи індивідуальне навчання – свідоцтво про присвоєння або підвищення робітничої кваліфікації. Подібні умови є й у слухачів, а саме, слухачам, які виконали вимоги державної кваліфікаційної атестації, після завершення навчання присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень «Кваліфікаційний робітник» з набутої професії відповідного розряду (категорії) та видається свідоцтво про присвоєння (підвищення) робітничої кваліфікації відповідного розряду (категорії) встановленого зразка.

Зазначимо також спільності у майбутньому працевлаштуванні як учнів так і слухачів, що здобули освіту. Отже, випускники працевлаштовуються за здобутою професією і кваліфікацією на основі угод навчального закладу з підприємствами, або державною службою зайнятості. Пошук виробництва щодо проходження виробничої практики, що не завжди гарантує робоче місце після закінчення навчального закладу. Здобуття професійних навичок, виробничого досвіду за професією дають можливість слухачам, які здобули освіту в професійно-технічному закладі пенітенціарної системи працевлаштуватися після відбуття покарань.

У роботі переважної більшості навчальних закладів системи професійно-технічної освіти при пенітенціарних установах розробляються та реалізуються індивідуальні та групові програми психокорекційного, педагогічного, виховного впливу на засуджених з урахуванням їх індивідуальних особливостей, ступеня соціальної занедбаності. Педагогічні працівники професійно-технічних навчальних закладів Держав-

ного департаменту України з питань виконання покарань вивчають особистісні та групові характеристик засуджених, визначають індивідуально-психологічні особливості поведінки, вихованості та встановлення наявності у засуджених тих чи інших психологічних якостей, виявлення серед засуджених групи «ризик» (тих, які мають психічні відхилення, схильних до проявів зовнішньої, або внутрішньої агресії у вигляді самогубства або членушкодження, створення конфліктних ситуацій серед засуджених, нападу на персонал установи та інші), які потребують активно-педагогічного виховного впливу.

Таким чином, на основі проведеного порівняльного аналізу сутності та змісту організації діяльності пенітенціарного навчального закладу системи професійно-технічної освіти та звичайних професійно-технічних закладів освіти ми прийшли до висновку, що умови та можливість надання професійної освіти в галузі отримання робітничої професії засуджених, які перебувають у місцях виконання покарань можна вважати достатніми. Вочевидь, що сьогодні для підсилення конкурентоспроможності слухачів після відбуття покарання доцільно спрямувати зусилля педагогічного персоналу на вивчення практичних механізмів, що сприяють формуванню професійної компетентності. Перспективами наших подальших досліджень слугуватимуть вивчення практики діяльності «Одеського навчального центру № 14» при Одеській виправній колонії Управління Державного департаменту з питань виконання покарань в галузі впровадження інноваційних педагогічних методик у навчально-виховний процес щодо формування професійно-творчого розвитку засуджених

Література та джерела

1. Кримінально-виконавчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 3-4.
2. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / Олена Антонівна Грішнова. – К.: Знання, 2001. – 254 с.
3. Ничкало Н.Г. Майбутнє – за професійною освітою [Текст] / Н.Г.Ничкало // Професійно-технічна освіта . – 2010. – № 4. – С.3–4

В статье рассматриваются общие теоретические вопросы организации деятельности профессионально-технических учебных заведений, находящихся под юрисдикцией Государственного департамента Украины по вопросам исполнения наказаний. Установлены общие педагогические аспекты, которые положены в основу организации профессионально-технического образования осужденных. Автором проанализированы особенности деятельности профессионально-технических учебных заведений Управления Государственного департамента по вопросам исполнения наказаний и проведен сравнительный анализ.

Ключевые слова: осужденные, профессионально-техническое образование, пенитенциарное учебное заведение, педагогические основы деятельности, сравнительный анализ.

The article deals with the general theoretical issues of organization of vocational school activity under the jurisdiction of the State Department of Ukraine for Execution of Punishment. The general pedagogical aspects form the basis of the prisoner vocational training. The author analyzes the peculiarities of vocational school activity of the State Department for the Execution of Punishment and the comparative analysis.

Key words: prisoners, vocational education, penal institution, pedagogical principles of the activity, comparative analysis.